

Тема. Л. Костенко. Поезії «Страшні слова, коли вони мовчать», «Вже почалось, мабуть, майбутнє», «Хай буде легко. Дотиком пера...», «Недумано, негадано...»

План

1. Життєвий і творчий шлях видатної поетеси, в основі творчості якої - непохитна віра в незнищенність духовних святинь рідного народу. Особливості індивідуального стилю (філософічність, історизм мислення, традиційність, інтелектуалізм, публіцистичність).

2. Поезії «Страшні слова, коли вони мовчать», «Вже почалось, мабуть, майбутнє», «Хай буде легко. Дотиком пера...», «Недумано, негадано...».

«Страшні слова, коли вони мовчать» : ліричний роздум про значення слова в житті, свідомості людини, про сутність мистецтва, про призначення поета й поезії, про відповідальність митця перед народом.

«Вже почалось, мабуть, майбутнє»: роздуми про суть життя, призначення людини та її творчої праці, про невмирущі цінності народу; проблеми морального вибору (яким шляхом піти? яке рішення прийняти? як знайти своє місце у житті? які цінності мають бути пріоритетними?); передбачення (куди можуть повести життєві дороги); необхідність збереження гідності кожною людиною.

«Хай буде легко. Дотиком пера...»: ліричні роздуми про значення слова в житті людини; суть мистецтва, його роль у суспільстві; філософський етюд про пам'ять, почуття, відчуття існування, в якому перемішалися чорне й біле, добро й зло; життєві пріоритети особистості; громадянський пафос твору; ремінісценції (відгомін) біблійної риторики; асоціативні роздуми про кохання; образотворчі засоби вираження почуттів ліричного героя.

«Недумано, негадано...»: інтимна лірика, що спонукає до роздумів про сенс кохання як усепоглинаючого, всеохоплюючого почуття; персоніфікований образ кохання; лірична героїня – вразлива особистість, яка бачить себе частинкою досконалого світу природи; сповідальність у вираженні почуттів; засоби поетичної мови.

ТЛ: медитативна лірика – жанровий різновид ліричної поезії. У його основі – емоційно мотивований переживанням роздум, рефлексія душев. світу автора (лірич. суб'єкта), його духовно-інтелектуал. зосередженість на предметах твор. уяви-уваги (Бог, світобудова, природа, людина, соціально-історичне буття тощо)

1. **Життєвий і творчий шлях видатної поетеси, в основі творчості якої - непохитна віра в незнищенність духовних святинь рідного народу. Особливості індивідуального стилю (філософічність, історизм мислення, традиційність, інтелектуалізм, публіцистичність).**

Ліна Костенко народилася 1930 р. на Київщині в родині вчителів. У 1936 р. родина переїхала до Києва, де Ліна закінчила школу і ще школяркою почала відвідувати літературну студію при журналі «Дніпро». У 1946 р. опубліковані перші вірші Ліни, яка невдовзі вступила в Київський педагогічний інститут, але залишила його і поїхала вчитися в Московський літературний інститут ім. М. Горького.

Ліна Костенко закінчила інститут у 1956 р., а наступного року вийшла перша книжка її поезій «Проміння землі».

Друга збірка «Вітрила» була опублікована в 1958 р., згодом – збірка «Мандрівки серця» (1961 р.).

У 1961 р. збірка «Сонячний інтеграл» була заборонена ідеологічною цензурою і світу не побачила. Потім поетичному слову Ліни Костенко було оголошено заборону. Її твори не виходили окремими виданнями до 1977-го, до появи збірки «Над берегами вічної ріки». Твори і навіть саме ім'я авторки зникли зі сторінок періодики. Поетеса писала «в шухляду». Саме тоді були написані історичний роман «Берестечко», роман у віршах «Маруся Чурай», і вірші, що склали книжки «Над берегами вічної ріки» та «Неповторність». У 1963 р. Ліна Костенко у співавторстві створила сценарій фільму «Перевірте свої годинники».

Ще одна збірка «Княжа гора» була заборонена у 1972 р.

У 1977 р. надрукована збірка Ліни Костенко «Над берегами вічної ріки», через два роки роман у віршах «Маруся Чурай», а у 1980 р. – збірка «Неповторність».

У 1987 р. вийшла збірка «Сад нетанучих скульптур». За роман у віршах «Маруся Чурай» та збірку «Неповторність» поетеса отримала Державну премію імені Т. Г. Шевченка.

Збірка «Вибране» побачила світ у 1989 р.

За книжку «Інкустації», видану італійською мовою, Ліні Костенко 1994 року присуджено премію Франческа Петрарки, якою консорціум венеціанських видавців відзначає твори видатних письменників сучасності. У 1999 р. був написаний історичний роман у віршах «Берестечко» і окремою брошурою видана лекція «Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала», прочитана 1 вересня 1999 р. в національному університеті «Києво-Могилянська академія». У 2000 р. Ліна Костенко стала першим лауреатом Міжнародної літературно-мистецької премії ім. Олени Теліги.

Уже в ранніх віршах Ліни Костенко владарювали глибокі філософські підтексти. Дебютувавши трохи раніше за «шістдесятників», вона стала їхньою предтечею, однією з тих, хто ламав звичні художні критерії. Вихід книжки «Над берегами вічної ріки» став справжньою літературною сенсацією. «Вічна ріка» вміщує в собі життя окремої людини, помножене на її збагачену й вигострену історичним досвідом пам'ять, «вічна ріка» - масштабне річище, в якому злилося й нерозривно поєдналося суто особисте й загальнолюдське.

Шістнадцятирічне мовчання Ліни Костенко не виглядало як слабкість чи компроміс, бо свою позицію поетка завжди виражала прямо і відкрито.

Твори Ліни Костенко на літературні теми активізують самоусвідомлення поезією своєї ролі в системі справжніх духовних цінностей. Достатньо їх і в збірці «Над берегами вічної ріки», а ще більше в книжках «Неповторність» і «Сад нетанучих скульптур» (1987). А поряд чимало творів, у яких авторська думка звернена до вічних сюжетів мистецтва й міфології, до історичних подій та епізодів із біографій видатних людей. Ці вірші переткані цікавими паралелями, ремінісценціями, часто заряджені полемікою, в якій багато тонких іронічних випадів – один із улюблених літературних прийомів Ліни Костенко.

У книжці «Над берегами вічної ріки», а далі й у наступних для читача розкривається національна історія («Чигиринський колодязь», «Стара церковця в Лемешах», «Князь Василько», «Чадра Марусі Богуславки», «Горислава-Рогніда», «Древлянських», драматична поема «Дума про братів неазовських»).

Надзвичайний успіх мав історичний роман у віршах «Маруся Чурай». Ліна Костенко використала історичні, а по суті, напівлегендарні відомості про поетесу з Полтави Марусю Чурай, що з плином часу дійшли до нас.

Образ Марусі Чурай, її пісні надихали багатьох митців і до Л. Костенко. Зокрема, Ольга Кобилянська поклала сюжет Марусиної пісні «Ой, не ходи, Грицю...», а М. Старицький – в основу п'єси.

Роман у віршах «Маруся Чурай» – це художня трансформація відомого сюжету про нещасливе кохання дівчини до хлопця, якого вона отруїла за те, що той, зрадивши їхнє кохання, пішов до іншої. Цей твір невичерпний за своїм змістом, багатством поетичних тем, філософсько-моральних колізій, загальнолюдською та національною проблематикою. Серед тем, що звучать у романі «Маруся Чурай», насамперед варто вирізнити тему нелегкої, але й високої водночас, місії митця та його слова в житті і долі українського народу. Якби Ліна Костенко писала лише про трагічне кохання дівчини та її зраду, то роман закінчився б розділом «Страта». Але Маруся Чурай мала рідкісний поетичний талант, тому Ліна Костенко вкладає в її уста наступні слова: «Я тільки інструмент, в якому плачуть сні мого народу».

Незвичайність любовного сюжету починається з незвичайності самої Марусі Чурай. В її глибокій та щирій натурі живе дуже сильне максималістське начало: «Все – або нічого». Грицева мати каже про її серце, що воно «горде і трудне». Важке – бо не визнає компромісів, відкидає напівпочуття, мучиться самотою, вимагаючи справжності й повноти в усьому. І насамперед в коханні. Марусина любов зустрілася з роздвоєною душею Гриця. Так з'являється в романі Ліни Костенко драма «нерівні душ» – поетично-максималістської та буденно-прозаїчної, в якій зникають зачатки чогось високого й справжнього, того, що змушувало Марусю думати про козака Гриця Бобренка як про лицаря. Передумуючи у в'язниці свою любов, Маруся Чурай знаходить вельми точні слова, які пояснюють колізію двох нерівновеликих сердець:

Моя любов сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі.

Отже, небо – і земля. Поезія – і проза. Максималізм – і прагматизм. Душевний порив – і практичний розрахунок. Вічна колізія людського життя...

Козак Гриць Бобренко завис десь між «небом і землею», врешті він обирає земне.

Історичний роман Ліни Костенко багатьма мотивами, колізіями, характеристиками близький до драми-феєрії Лесі Українки. «Трикутник» Маруся-Гриць-Галя нагадує «трикутник» Мавка-Лукаш-Калина. Аналогії проглядають і при зіставленні «Марусі Чурай» з драматичною поемою Лесі Українки «Бояриня». Вельми близькі натури, козачка Маруся і «бояриня» Оксана з їхнім моральним максималізмом, загостреною політичною свідомістю, постають як опозиція компромісності, двоїстості, з якої виростає зрада – в одному випадку коханій, в іншому – Україні.

Пісня для Марусі Чурай – священний вівтар, як і любов.

Творчість Ліни Костенко – визначне явище в українській літературі новітнього часу. В її поезії прекрасно згармонізовані ліричне й епічне начала, сюжетність, уміння малювати характери, відтворювати колорит далеких і близьких часів.

Прикметною рисою творчості поетеси є інтелектуалізм – рух, поезія, яка осягає великі історичні простори, напружено шукаючи ключів до таємниць буття людини, нації, людства. Спілкування з великим культурним досвідом людства та його творцями, осмислення парадоксів історії, у школі якої сучасна людина не завжди виглядає розумним учнем, загострюють відчуття дисгармонійності й невлаштованості світу наприкінці ХХ ст. У поезіях Ліни Костенко простежується гостре бажання краси, досконалості, затишку, людяності, бажання достукатися до розуму, пробудити людську гідність...

2. Поезії «Страшні слова, коли вони мовчать», «Вже почалось, мабуть, майбутнє», «Хай буде легко. Дотиком пера...», «Недумано, негадано...».

«Страшні слова, коли вони мовчать» : ліричний роздум про значення слова в житті, свідомості людини, про сутність мистецтва, про призначення поета й поезії, про відповідальність митця перед народом.

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиймись.

Хтось ними плакав, мучивсь, болів,
із них почав і ними ж і завершив.
Людей мільярди і мільярди слів,
а ти їх маєш вимовити вперше!

Все повторялось: і краса, й потворність.
Усе було: асфальти й спориші.

Поезія — це завжди неповторність,
якийсь безсмертний дотик до душі.

Рід літератури: філософська лірика.

Жанр: ліричний вірш.

Мотив: ліричного роздуму про суть мистецтва, роль слова в житті людини.

Віршовий розмір: ямб.

Художньо-стильові особливості: велика відповідальність митця перед людьми за свої слова, творіння, адже до нього прислухаються, йому вірять. Як важливо сказати щось своє, неповторне, вагоме, яке б зачепило душу людини, підтримало її, розрадило. Ліна Костенко переконана: якщо ти справжній поет, то твоя «поезія — це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі». Ці слова, які є головною думкою поезії, стали афоризмом. Хай буде напружена праця душі, муки творчості, щоб знайти оте єдине, неповторне слово, яке залишиться в пам'яті й у серцях людей. Художні засоби: оксиморон (слова мовчать); епітети (страшні слова, безсмертний дотик); метафори (слова мовчать, причаїлись); антитеза (краса й потворність, асфальти й спориші) тощо.

«Вже почалось, мабуть, майбутнє»: роздуми про суть життя, призначення людини та її творчої праці, про невмирущі цінності народу; проблеми морального вибору (яким шляхом піти? яке рішення прийняти? як знайти своє місце у житті? які цінності мають бути пріоритетними?); передбачення (куди можуть повести життєві дороги); необхідність збереження гідності кожною людиною.

Вже почалось, мабуть, майбутнє.

Оце, либонь, вже почалось...

Не забувайте незабутнє,
воно вже інеєм взялось!

І не знецінюйте коштовне,
не загубіться у юрбі.

Не проміняйте неповторне
на сто ерзаців у собі!

Минають фронди і жіронди,
минає славне і гучне.

Шукайте посмішку Джоконди,
вона ніколи не мине.

Любіть травинку, і тваринку,
і сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
шляхетну інохідь коня.

Згадайте в поспіху вагона,
в невідворотності зникань,
як рафаелівська Мадонна
у вічі дивиться вікам!

В епоху спорту і синтетики
людей велика ряснота.
Нехай тендітні пальці етики
торкнуться вам серце і вуста.

У вірші «Вже почалось, мабуть, майбутнє» Ліна Костенко розглядає людину в контексті часу. Це усмішка Джоконди, яка уособлює і доброту, і силу впливу на людину; це і Рафаелівська Мадонна як символ безкорисливої материнської любові та всепрощення. Поетеса вихоплює з історії справжні мистецькі шедеври, розуміє їхнє важливе значення для людства й людини зокрема. Криваві ж події, жорстокі сутички, кровопролитні події згадує як незначні факти з огляду на їхній вплив на становлення справжньої людини. Авторка щиро «підказує» сучасникам основний життєвий постулат: *Нехай тендітні пальці етики Торкнуться вам серце і вуста.*

«Хай буде легко. Дотиком пера...»: ліричні роздуми про значення слова в житті людини; суть мистецтва, його роль у суспільстві; філософський етюд про пам'ять, почуття, відчуття існування, в якому перемішалися чорне й біле, добро й зло; життєві пріоритети особистості; громадянський пафос твору; ремінісценції (відгомін) біблійної риторики; асоціативні роздуми про кохання; образотворчі засоби вираження почуттів ліричного героя.

Хай буде легко. Дотиком пера.
Хай буде вічно. Спомином пресвітлим.
Цей білий світ — березова кора,
по чорних днях побілена десь звідтам.
Сьогодні сніг іти вже поривавсь.
Сьогодні осінь похлинулась димом.
Хай буде гірко. Спогадом про Вас.
Хай буде світло, спогадом предивним.
Хай не розбудить смутку телефон.
Нехай печаль не зрушиться листами.
Хай буде легко. Це був тільки сон,
що ледь торкнувся пам'яті вустами.

Паспорт твору «Страшні слова, коли вони мовчать»

Автор	<i>Ліна Костенко</i>
Назва твору	<i>«Страшні слова, коли вони мовчать»</i>
Рік написання	<i>1977р.</i>
Літературний рід	<i>лірика</i>
Жанр	<i>ліричний вірш</i>
Вид лірики	<i>філософська</i>
Мотив	<i>значення слова в житті людини, сутність поезії</i>
Ідея	<i>показати силу слова</i>
Літературний напрям, течія	<i>модернізм, неоромантизм</i>
Віршовий розмір	<i>п'ятистопний ямб із пірихієм</i>

Історія написання	<i>філософські питання про сутність поезії, про місію митця для Ліни Костенко (особливо для неї, яка пішла у «внутрішню еміграцію» на знак протесту проти відновлення тоталітаризму в СРСР і понад 16 років змушена була писати «в шухляду»), як і для всіх «шістдесятників», були особливо актуальними, що вилилося в низку творів, де ця проблематика стає осердям уваги</i>
Додаткові відомості	<i>Вірш суголосний з творами «Contra spem spero!» Лесі Українки та «Стилет чи стилос?» Є. Маланюка</i>
Висновок	<i>«Поезія – це завжди неповторність»</i>
Художні засоби	
Епітети	<i>«страшні слова», «безсмертний дотик»</i>
Метафори	<i>«слова мовчать, причаїлись», «хтось ними (словами) плакав, мучився, болів»</i>
Анафора	<i>у першій строфі другий і третій рядки починаються словом «коли»</i>
Антитеза	<i>«краса й потворність», «асфальти й спориші»</i>
Оксиморон	<i>«слова мовчать»</i>

«Недумано, негадано...»: інтимна лірика, що спонукає до роздумів про сенс кохання як усепоглинаючого, всеохоплюючого почуття; персоніфікований образ кохання; лірична героїня – вразлива особистість, яка бачить себе частинкою досконалого світу природи; сповідальність у вираженні почуттів; засоби поетичної мови.

Вірш «Недумано, негадано» Ліни Костенко — ліричний витвір української літератури, який висвітлює освідчення в коханні. Прочитавши вірша, ми бачимо, що почуття авторки на стільки глибокі, що сюжет переданий яскравими подіями та переживаннями. «Недумано, негадано» — ідилія нерозривного кохання та страждання за майбутнє.

Недумано, негадано
забігла в глухомань,
де сосни пахнуть ладаном
в кадильницях світань.
Де вечір пахне м'ятою,
аж холодно джмелю.
А я тебе,
а я тебе,
а я тебе
люблю!
Ловлю твоє проміння
крізь музику беріз.
Люблю до оніміння,

до стогону, до сліз.
Без коньяку й шампана,
і вже без вороття, —
я п'яна, п'яна, п'яна
на все своє життя!

Кохання — всепоглинаюче, всеохоплююче почуття. Вірш Ліни Костенко Недумано, негадано... — освідчення в коханні. Почуття ліричної героїні такі глибокі — до стогону, до сліз, і хочеться ввібрати кожен промінець, що випромінює коханий: Ловлю твоє проміння крізь музику беріз. Задушевність змальованої картини підтримується романтичним пейзажем на початку твору, який покладений на музику і став прекрасним романсом.

Тема: зображення ліричної героїні в кульмінаційний момент любові, коли вона, сп'яніла від щастя, шукає прихистку у вечоровому лісі і дає вихід емоціям.

Ідея: оспівування всепоглинаючого, всеохоплюючого почуття кохання; утвердження думки про те, що світ прекрасний, якщо в ньому панує любов.

Літературний рід: лірика

Жанр: ліричний вірш

Вид лірики: інтимна

Віршовий розмір: ямб

Римування: суміжне

Метафори: кадильниці світань; музика беріз; вечір пахне м'ятою;

Риторичні оклики: Я п'яна, п'яна, п'яна на все своє життя!

Завдання

Вивчити напам'ять поезію «Страшні слова, коли вони мовчать»